

Samen werken aan inclusieve placemaking

Inzichten en adviezen voor de gemeente Den Haag

Wenda Doff, Naomi Rommens, Bernell Herder, Denise Jonker, Stefanie Schuddebeurs, Beitske Boonstra, Katja Rusinovic

September 2022

Erasmus University Rotterdam

 Zuiderwijk
Stadssociologie

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

Inleidend

Doel van deze brochure

Een belangrijk kritiekpunt op de placemakingbeweging is dat placemaking vooral hoogopgeleide buurtbewoners aantrekt, terwijl de gemeente een inclusieve benadering nastreeft. We vragen ons af of dit ook in Den Haag aan de orde is.

In het onderzoek naar placemaking, uitgevoerd door onderzoekers van De Haagse Hogeschool, de Erasmus Universiteit Rotterdam, Zuiderwijk Stadssociologie en Doff Onderzoek, Onderwijs en Advies, legden we eerder middels een literatuurstudie en empirisch onderzoek een kennisbasis voor Haagse placemaking.

In dit deel van het onderzoek naar Haagse placemaking in opdracht van de gemeente Den Haag is ingezoomd op de vraag welke bewoners en andere partijen betrokken zijn bij placemaking initiatieven, naast de gemeente. Hiervoor is een aantal cases geselecteerd waarbij we op basis van een analyse van de betrokken partijen en diepte-interviews de betrokkenheid van de verschillende bewoners en stakeholders in kaart hebben gebracht.

Op basis van dit verdiepende onderzoek geven we in deze brochure inzichten en advies over hoe verschillende bewonersgroepen en andere partijen betrokken kunnen worden bij placemaking, zodat er kan worden toegewerkt naar een inclusiever proces.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Onderzoeksanpak	2
1.1 De achterliggende gegevens	3
1.2 Selectie van placemaking initiatieven	4
Hoofdstuk 2: Welke partijen zijn betrokken?	6
2.1 Een divers palet aan betrokkenen	7
2.2 Gemeente als financierder, bewoners als uitvoerder?	9
2.3 Wat hebben de verschillende partijen te bieden?	13
2.4 Soepele samenwerking niet vanzelfsprekend	16
2.5 Wees als gemeente zichtbaar en toegankelijk	21
2.6 Verduurzaming placemaking als grootste uitdaging	23
2.7 Tips van de initiatiefnemers aan de gemeente	25
Hoofdstuk 3: Bewoners en placemaking	26
3.1 Bewoner als aanjager en uitvoerder van placemaking	27
3.2 Betrokkenheid bewoners afhankelijk van omstandigheden	30
3.4 Bewoners breed betrekken: actief de wijk in	33
3.5 Tips voor inclusieve placemaking	35
Belangrijkste inzichten	36
Bijlagen	37
Bijlage 1: Overzicht initiatieven	38
Bijlage 2: Korte omschrijvingen placemaking initiatieven	40
Credits	43

Hoofdstuk 1

Onderzoeks- aanpak

1.1 De achterliggende gegevens

De inhoud van deze brochure komt van vier bronnen:

- Een **actorenanalyse** van 15 **placemaking initiatieven**. De selectie van deze 15 initiatieven wordt op de volgende pagina toegelicht. M.u.v. de casus Museumkwartier zijn de initiatieven gekozen uit de lijst waarmee we het onderzoek startten (zie het deelrapport en bijlage 1).
- **Verdiepende gesprekken** met 8 van deze initiatieven over de kwaliteit van de samenwerking (in het bijzonder met de gemeente) en succesfactoren en uitdagingen die daarbij komen kijken.
- **Gesprekken** met **community builders** (medewerkers van de gemeente).
- Een **enquête** uitgezet door de **gemeente** onder medewerkers van de gemeente, waarbij hun perceptie op placemaking centraal staat. In totaal hebben 300 medewerkers van de diensten BSD, DSO, OCW, DSB, DPZ de vragen beantwoord.

De bevindingen die we bespreken in deze brochure gelden in ieder geval voor de besproken initiatieven en actoren. Het is daarnaast aannemelijk dat de bevindingen ook van toepassing zijn op actoren en situaties die lijken op de besproken cases.

1.2 Selectie van placemaking initiatieven

Type placemaking: Op basis van Wyckoff (2014) hebben we vier verschillende typen placemaking beschreven (zie ook bijlage 1). Bij de selectie van initiatieven hebben we gelet op de spreiding van deze typologie:

- **Strategisch: 3x**
- **Tactisch: 6x**
- **Creatief: 3x**
- **Standaard: 3x**

Betrokken partijen: Er is voor gekozen om een diversiteit aan partijen te interviewen:

- **Gemeente: 5x**
- **Sociaal ondernemer: 4x**
- **Woningbouwcorporatie: 3x**
- **Projectontwikkelaar: 2x**

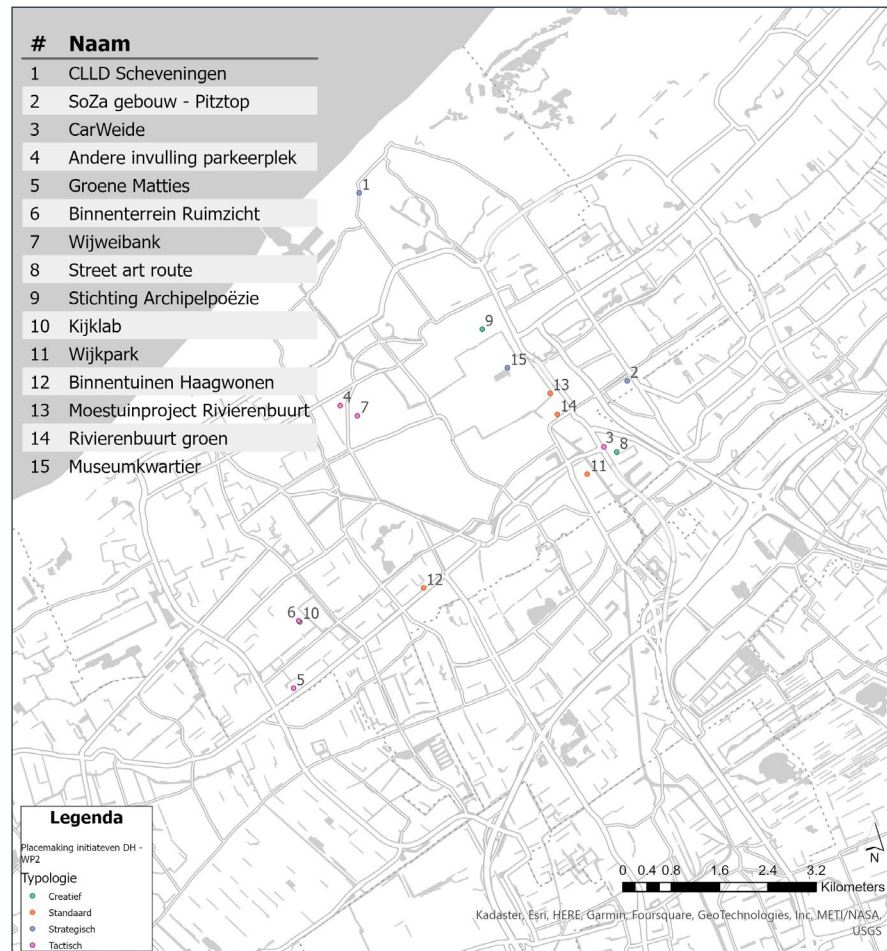
Locatie (stadsdeel): De placemaking initiatieven zijn verspreid over alle stadsdelen, m.u.v. Leidschenveen – Ypenburg. Zie ook de kaart op de volgende pagina.

- **Escamp: 4x**
- **Laak: 3x**
- **Centrum: 2x**
- **Haagse Hout: 2x**
- **Segbroek: 2x**
- **Scheveningen: 1x**
- **Loosduinen/Laak: 1x**

Opzet: Een initiatief kan bottom-up (een initiatief opgezet van 'onderop', meestal door bewoners) of top-down (een initiatief opgezet van 'bovenaf', vaak door lokale autoriteiten en kapitaalkrachtigere partijen, zoals gemeente woningbouwcorporatie, projectontwikkelaar etc.) worden opgezet.

- **Top-down: 11x**
- **Bottom-up: 4x**

De geselecteerde initiatieven op de kaart

Hoofdstuk 2

Welke partijen zijn betrokken?

Rollen, middelen en onderlinge samenwerking

2.1 Een divers palet aan betrokkenen

De gemeente als belangrijke actor

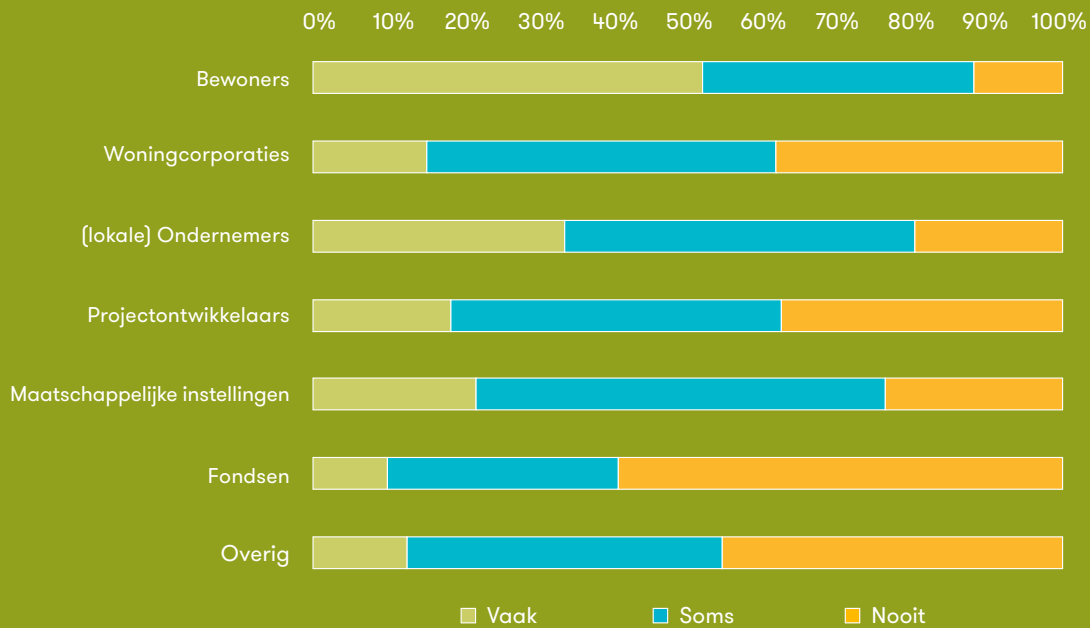
Uit onze (kwalitatieve) inhoudelijke actorenanalyse kwam naar voren dat **naast bewoners de gemeente binnen de initiatieven de sterkst aanwezige actor is**. Ook (sociaal) ondernemers en woningcorporaties zijn vaak betrokken. Iets minder vaak genoemd zijn projectontwikkelaars en maatschappelijke instellingen, maar onder de laatste vallen vaak meerdere partijen, zoals scholen en stichtingen. Fondsen worden het minst vaak genoemd.

Als andere betrokken partijen worden o.a. het Rijk genoemd, hoogheemraadschap en diverse bedrijven. Kortom, er is een divers palet aan betrokken actoren.

Partijen waarmee medewerkers van de gemeente Den Haag werken

Het meest met bewoners, het minst met fondsen

In hoeverre werk je met de volgende partijen samen in placemaking projecten/ initiatieven? (N=152)

In de enquête noemen medewerkers van de gemeente Den Haag **bewoners** het vaakst als samenwerkende partij, gevolgd door **(lokale) ondernemers**. Het minst genoemd worden de **fondsen**. Daar tussen in zitten woningcorporaties, projectontwikkelaars en maatschappelijke instellingen.

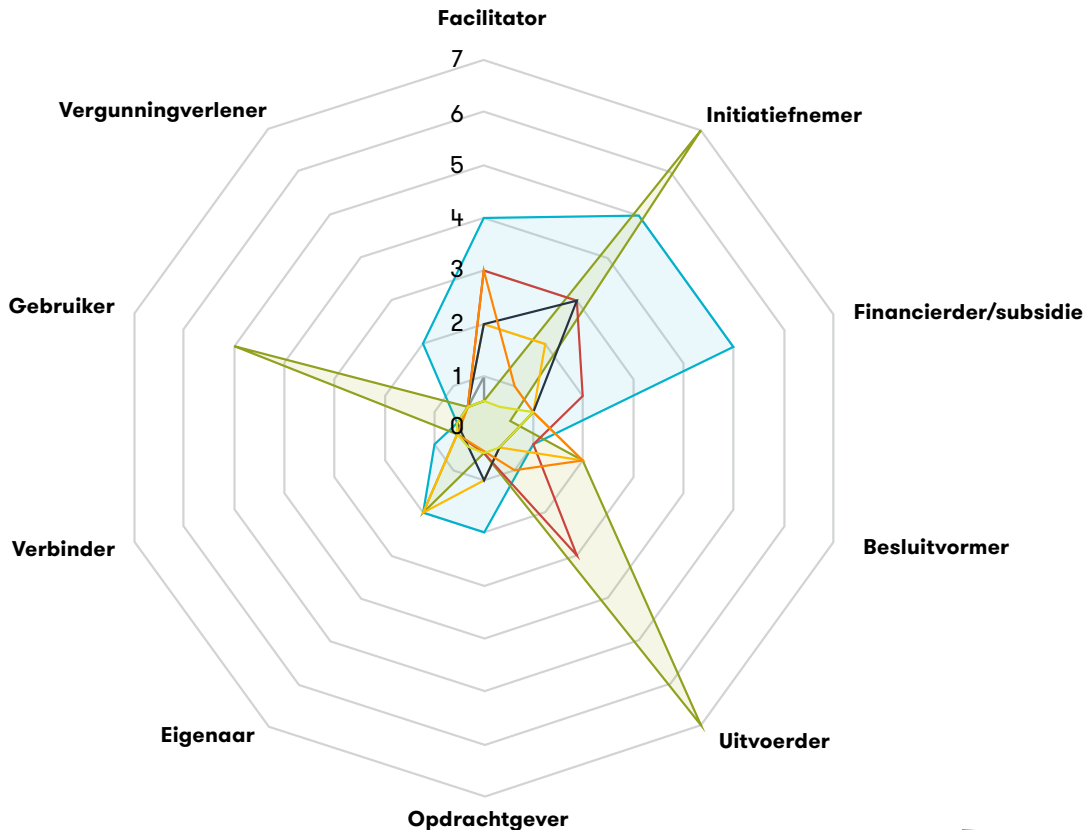
2.2 Gemeente als financierder, bewoners als uitvoerder?

Uit de actorenanalyse blijkt dat de **gemeente** door de initiatieven het vaakst als **financierder, initiatiefnemer en facilitator** wordt genoemd. De **bewoners** het vaakst als **initiatiefnemer, uitvoerder en gebruiker**. De overige partijen hebben diverse rollen in de initiatieven, met een nadruk op facilitator.

Legenda

- Gemeente (centraal, stadsdeel, wijk)
- (Sociaal) ondernemers (verenigingen)
- Woningcorporatie
- Bewoners
- Projectontwikkelaar
- Maatschappelijke organisaties (scholen, stichtingen, culturele instellingen)
- Fondsen
- Andere partij

Figuur: spiderchart rollen actoren

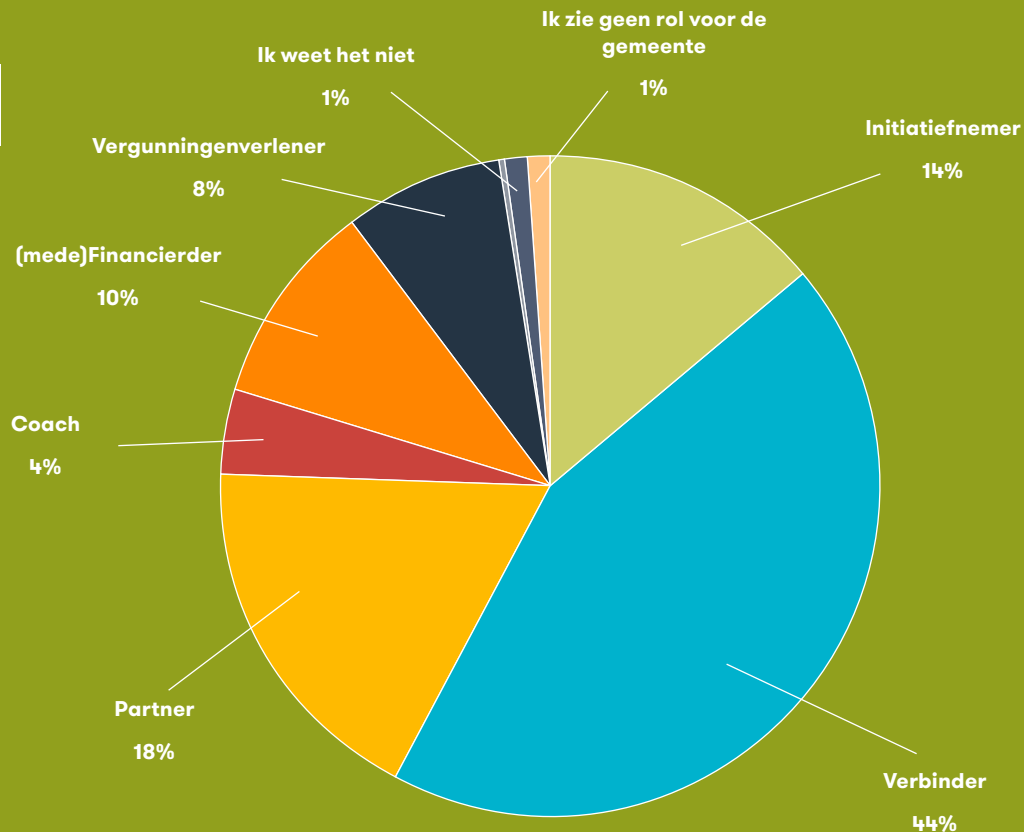

Verschillende visies op de rol van de gemeente Den Haag volgens medewerkers

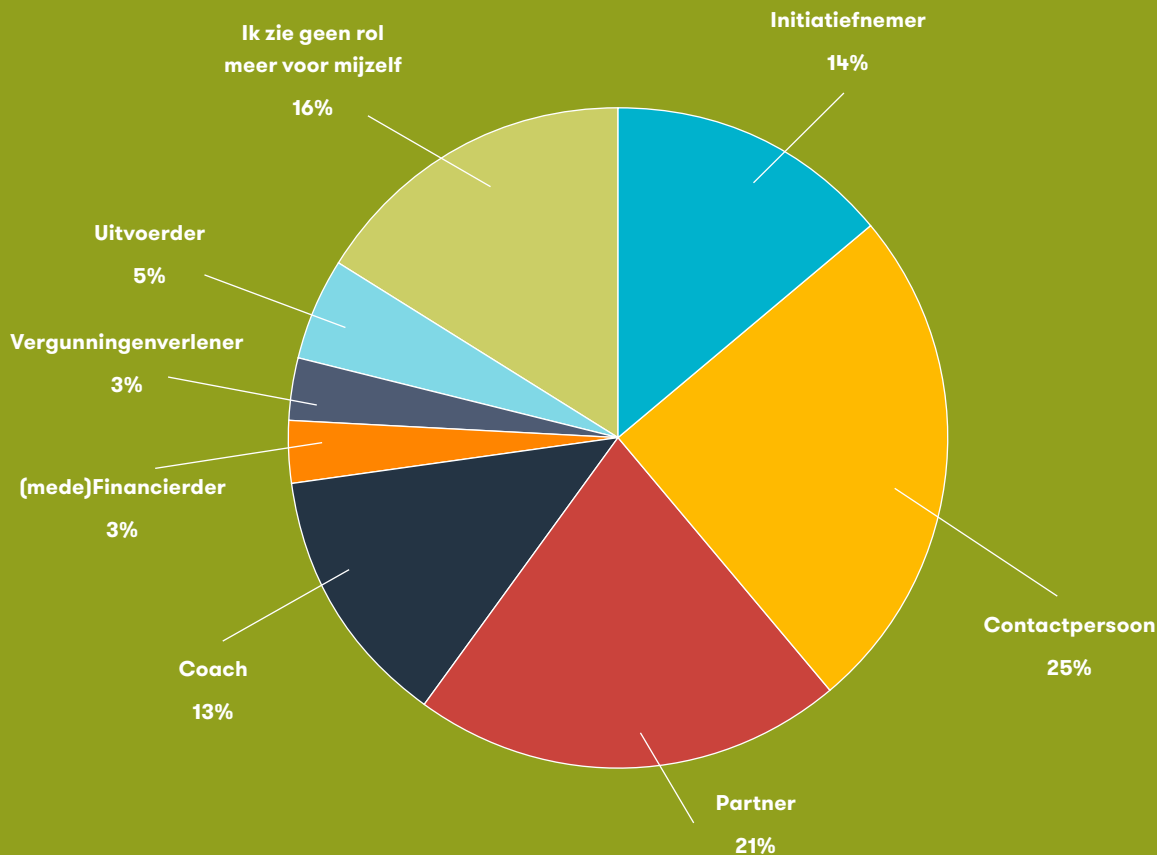
Welke voornaamste rol zie je voor de gemeente op het gebied van placemaking? (N=300)

In de enquête noemen werknemers van de gemeente de rol van **verbinder** als voornaamste rol voor de gemeente (zie de rechterfiguur).

Daarnaast wordt het beeld vanuit de actorenanalyse dat de gemeente vaak **initiator** en **facilitator** is, in de enquête bevestigd.

Medewerkers als partner en contactpersoon

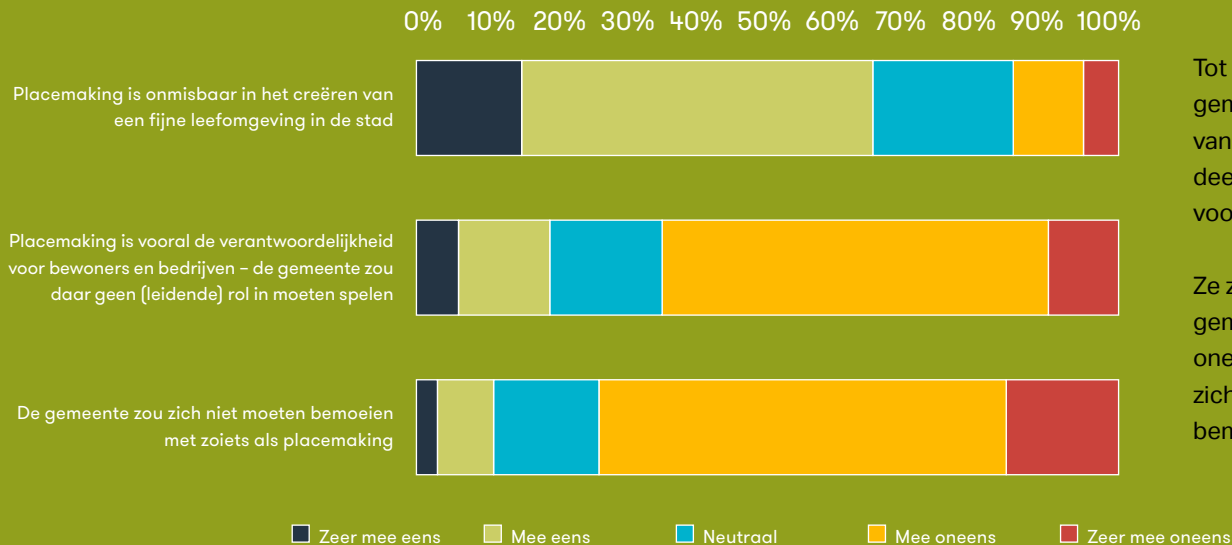

Welke voornaamste rol zie je meestal voor jezelf op het gebied van placemaking?

Ook vroegen we in de enquête welke voornaamste rol medewerkers van de gemeente Den Haag voor zichzelf zien. Dat blijkt vooral de rol als **contactpersoon** en **partner** te zijn. Ook initiatiefnemer en coach worden genoemd. Veel minder vaak zien zij zichzelf als uitvoerder, (mede) financierder en vergunningverlener.

Belangrijke rol voor gemeente weggelegd bij placemaking

Zou je willen aangeven in hoeverre je het eens dan wel oneens bent met de volgende stellingen?

Tot slot, geven medewerkers van de gemeente gemiddeld een 7,9 aan de waarde van placemaking voor de stad. Een groot deel vindt dat placemaking onmisbaar is voor het creëren van een fijne leefomgeving.

Ze zien daarbij een belangrijke rol voor de gemeente weggelegd. Een groot deel is het oneens met de stelling dat de gemeente zich niet met placemaking zou moeten bemoeien.

2.3 Wat hebben de verschillende partijen te bieden?

De gemeente is veelal betrokken bij de financiën, maar biedt ook kennis.

Sociaal ondernemers delen in het bijzonder hun kennis en netwerk met het initiatief.

Bewoners brengen veelal kennis en netwerk in, maar ook in sommige gevallen een financiële bijdrage of donatie.

Maatschappelijke instellingen bieden een diversiteit aan middelen, afhankelijk van het initiatief: kennis, netwerk, financiën, maar ook in-kind diensten of donaties.

Stadmakersfonds als schakel tussen gemeente en fondsen?

In de interviews wordt bevestigd dat de gemeente vaak financierder is, maar er zijn ook initiatieven die hulp hebben gehad van fondsen die subsidies verstrekten. Voor het verkrijgen van financiën is het aan te bevelen om te schakelen tussen gemeente en fondsen, zo stelt een aantal geïnterviewden, omdat die partijen verschillende criteria hanteren.

De gemeente werkt juist weinig samen met fondsen, zo bleek uit de enquête. Een respondent wijst op de mogelijkheid van een stadmakersfonds, om het schakelen te vergemakkelijken:

“ Ik heb weleens gezien dat ze in andere steden bepaalde fondsen hebben, het stadsmakerfonds Utrecht bijvoorbeeld. Volgens mij heeft Amsterdam ook zoiets, en het zou fijn zijn als er zoiets zou zijn ”.

Belang van ‘in kind’-bijdragen voor placemaking

In de **interviews** vertellen de initiatiefnemers dat verschillende partijen in-kind middelen aanbieden. Dat wordt vooral gedaan door (sociaal) lokale ondernemers, maatschappelijke organisaties en woningcorporaties. Zo verschaft een maatschappelijke organisatie trainingen aan initiatiefnemers (bewoners) en geeft de woningcorporatie bergruimte in bruikleen aan een initiatief. Ondernemers spelen ook een rol bij de placemaking initiatieven, zij sponsoren hen bijvoorbeeld met spullen.

“ We hebben niet genoeg bergruimte dus ik heb dat vorig jaar bij technisch beheer gemeld. Die woningen staan leeg, is er ergens berging vrij? Dus na een paar weken krijg ik de sleutel voor een berging. Dat faciliteert Staedion op dat moment. (...) Ik heb veel gesprekken met technisch beheer over wat er wel of niet mogelijk is. Dus zij steken dat er wel in. ”

2.4 Soepele samenwerking niet vanzelfsprekend

Kwaliteit van de samenwerking

- Vrijwel alle initiatieven die samenwerken met fondsen staan hier positief tegenover.
- Knelpunten komen het meeste voor bij de gemeente als samenwerkingspartner. De oorzaak ligt bij bureaucratie en/of problemen met het verkrijgen van subsidie. Dit wordt verder uiteengezet op de volgende pagina's.

Intensiteit van de samenwerking

- Bij strategische placemaking - placemaking waar economische ontwikkeling centraal staat - ligt de frequentie van het contact tussen de betrokken partijen hoger. Er zijn niet alleen meer partijen betrokken bij strategische placemaking, deze zijn ook nauw betrokken doordat de intensiteit van het contact hoger ligt.
- Bij andere vormen van placemaking lijkt de frequentie van het contact lager te liggen, vooral bij creatieve placemaking.
- Top-down initiatieven hebben meer betrokken partijen dan bottom-up casussen.

Belemmeringen in de samenwerking: systeemwereld botst met leefwereld

Voor initiatiefnemers is het samenwerken met formele partijen, zoals de gemeente en woningcorporaties, vaak nodig voor de financiering van een initiatief of de benodigde vergunningen. Echter, dit verloopt niet altijd soepel.

De drie meest genoemde hindernissen zijn:

1. Het is niet altijd vanzelfsprekend dat je **dezelfde doelstellingen** hanteert.
2. Het **bureaucratische karakter** van een partij kan een vlot proces in de weg zitten. Snel schakelen is lastig.
3. Formele organisaties vragen vaak om **concrete uitkomsten**, die niet altijd gemakkelijk aan te tonen zijn.

De genoemde hindernissen in het samenwerken met formele partijen laten zich vertalen in een onderscheid tussen systeem- en leefwereld. Initiatiefnemers werken niet altijd op dezelfde manier als de gemeente. Zo vinden sommige initiatiefnemers van 'bottom-up' initiatieven het lastig om concrete doelen en uitkomsten te formuleren, terwijl dat voor de ondersteuning van gemeente of fondsen wel noodzakelijk is. Zij proberen daarom aan te sluiten op de werk- en denkwijze van deze organisaties.

“ Maar als puntje bij paaltje komt is het heel moeilijk, gaat er tijd overheen, krijg je niemand te pakken en is dat heel frustrerend. ”

Een aantal initiatieven aan het woord:

“ Je merkt dat die mensen die bij hele formele organisaties werken waar het om veel geld gaat... het is zo hiërarchisch ingericht dat er weinig flexibiliteit is, of rek, mensen kunnen moeilijk meebuigen en zijn naar mijn idee best wel angstig om af te wijken of om één keer wat anders te proberen. ”

“ Daarna was een obstakel het krijgen van een vergunning. Daar was verder ook niet een schuldige aan ofzo, alleen je merkt dan dat daar de systemen die vergunningen verlenen op dat soort dingen zijn niet ingericht dat je als bewoners openbare ruimte gaat inrichten. ”

“ De lijnen naar de gemeente en fondsen zijn veel moeilijker geworden dan vroeger. Je moet veel specifieker je doelen formuleren. Vroeger kon je gemakkelijk met een paar zinnen de andere partij overtuigen wat je aan het doen was, en dan zagen ze ook resultaten. Nu moet je veel specifieker toedeneren, ook naar de fondsen. Die moet je er echt bij hebben, de gemeente doet dat niet in zijn uppie. Die fondsen streven hele specifieke doelen na. Je moet dat niet vergeten, want dan lukt het niet. ”

Verkokering gemeente: verbinding ontbreekt

Als specifiek probleem in de samenwerking met de gemeente Den Haag wordt verder de verkokering binnen de gemeentelijke organisatie genoemd. Ze zien dat verschillende afdelingen soms soortgelijke acties ondernemen maar niet van elkaars bestaan lijken te weten.

“ Toen bleek dat de subsidieverstrekkers binnen de gemeente aan de verschillende organisaties in SoZa, die zich eigenlijk allemaal richten op statushouders, niet van elkaars bestaan wisten. Die kennen elkaar niet. (...) Het is wel heel erg taakgericht en verkokerd. ”

“ De diensten lijken soort van bedrijven op zichzelf te zijn. Dus de afdeling die over placemaking gaat, die weet niet wat de afdeling rondom prioritaire gebieden doet. Volgens mij zijn dat ook best wel gescheiden werelden. ”

Op eigen kracht: initiatiefnemers die bewust wegblijven van de gemeente

Sommige initiatiefnemers kiezen ervoor om niet direct met de gemeente samen te werken, onder andere om vertraging te voorkomen.

Ook op langere termijn geven deze initiatiefnemers aan dat ze liever geen afhankelijkheidsrelatie hebben.

“ Bij dit soort dingen moet het soms ook gewoon even op een niet helemaal legale manier gebeuren, omdat je anders in de systemen terecht komt waar het heel moeilijk gaat. ”

“ Toen ze al aan het bouwen waren zijn we eigenlijk pas naar de gemeente gestapt. Of het nou de koninklijke weg is weet ik niet, maar achteraf is het wel de effectieve weg gebleken. ”

“ Ik weet niet of het gezond is om tig jaar door de gemeente betaald te worden als ZZP'ers want het voelt ook niet helemaal integer... ”

2.5 Wees als gemeente zichtbaar en toegankelijk

Er worden in de interviews ook factoren genoemd waardoor de samenwerking soepel verloopt. Initiatiefnemers wijzen op **goede contacten** en **je weg kennen** in de formele instanties zoals de gemeente, woningcorporatie, projectontwikkelaar en fondsen. Dit heeft uiteindelijk ook een positieve invloed op de ontwikkeling van het placemaking initiatief.

“ Ik heb een gemeentelijk account dus ik heb redelijk makkelijk contact met ambtenaren van andere diensten. Zij zijn bij mij gekomen, ze dachten hé wat een interessant initiatief, toen raakten we aan de praat en wilden ze aanhaken. Extra centjes is altijd handig. Voor het bodemonderzoek wist ik via via dat er een pot vrijgekomen is. (...) Dit zijn wel mensen met wie ik eerder heb kennis gemaakt en dan weet je wie je moet hebben voor welk probleem. ”

Netwerken werken

Initiatieven die zich weten aan te sluiten op brede netwerken kunnen makkelijk schakelen tussen verschillende actoren. Maar netwerken opbouwen kost tijd. **Vertrouwen** is een belangrijke voorwaarde voor het aangaan van relaties binnen een netwerk. Faciliteer als gemeente dan ook een **open en toegankelijk netwerk**.

“ Vanuit die gedachte ben ik netwerkbijeenkomsten gaan organiseren waar ik alle mensen die ik heb gesproken bij elkaar heb gebracht met elke keer de vraag: neem nog iemand mee. Dan krijg je een olievlek die eigenlijk begint te groeien. Dat hebben we 10 jaar lang gedaan en een groot netwerk opgebouwd. Dat wil niet zeggen dat ik iedereen in de Binckhorst ken, maar wel veel mensen en dat is toch een voordeel want ik kan mensen opbellen of vragen en relaties opbouwen met mensen. Niet even komen en wat doen, maar vanuit de relatie je hebt opgebouwd met mensen met wie je je gezamenlijk inzet voor de toekomst van dit gebied. ”

2.6 Verduurzaming placemaking als grootste uitdaging

In de interviews komt vaak naar voren dat het verduurzamen van een initiatief de grootste uitdaging is, vooral voor bewoners. Daarvoor is inbedding in bestaande structuren nodig, zo stelt een aantal geïnterviewden. Een belangrijke vraag is ook welke partij verantwoordelijk zou moeten zijn voor het verduurzamen; denk als gemeente na over verduurzaming en de rol die de gemeentelijke organisatie als belangrijke partner daarin zou kunnen spelen.

“ Dan gaat daar de deur dicht, terwijl ik denk, als jullie willen dat dit van een project naar een voorziening beweegt, dan zal je het ook moeten inbedden in bestaande structuren. ”

“ Bij de opening (van de binnentuinen) zegt de gemeente, zo’n leuk project en zo’n oogstfeest, allemaal sexy, maar het verduurzamen is niet sexy en niet interessant. ”

Verduurzaming geconcretiseerd: het belang van de lange termijn

Waar de respondenten vooral tegenaan lijken te lopen als het gaat om de verduurzaming van hun initiatief, is het maken van harde afspraken met formele partijen, die hen de zekerheid kunnen geven dat hun initiatief een langere of permanente looptijd krijgt.

Vaak wordt niet naar de mogelijke resultaten (en kosten) op de lange termijn gekeken. Zo wordt er bijvoorbeeld geen rekening gehouden met het onderhoud en beheer op de lange termijn, waardoor continuïteit uitblijft.

“ Er wordt vaak wel een ontwerp gemaakt, maar het beheer is meestal een ondergeschoven kindje. ”

“ Wij zijn natuurlijk maar voorbijganger bij Haag Wonen want straks gaat er een nieuwe aanbesteding komen en dan komen nieuwe partijen. ”

“ Korte termijn lukt altijd wel, maar als je op de lange termijn iets wilt behalen loop je vooral tegen financiering aan. ”

“ De stad Chicago legde een Milleniumpark aan en toen hebben ze niet gezegd: dit park kost je 5 miljoen maar het kost je 50 miljoen, de eerste 40 jaar. En dat doen we veel te weinig in Nederland. ”

2.7 Tips van de initiatiefnemers aan de gemeente

Zorg voor een centraal aanspreekpunt binnen de gemeente, een loket en makelaar die de weg kan wijzen.

Wees als gemeente flexibel, zodat je snel kan handelen. En durf dingen te proberen. Wakker het stadmaken actief aan.

Koester het vertrouwen en bestaande netwerken in de stad. Maak geen goede sier met projecten zonder daarin de initiatiefnemers te kennen.

Bouw voort op de energie die gegenereerd is en op wat mensen willen.

Verbind je met zoveel mogelijk netwerken. Relaties zijn de sleutel tot middelen.

Spreek goede spelregels van tevoren af. En houd rekening met de lange termijn.

Hoofdstuk 3

Bewoners en placemaking

3.1 Bewoner als aanjager en uitvoerder van placemaking

Uit de actorenanalyse bleek dat bewoners het vaakst de rol van initiatiefnemer, uitvoerder en gebruiker hebben. Deze rollen komen ook terug in de interviews. Bewoners vervullen verschillende rollen in de initiatieven als initiatiefnemer, vrijwilliger, adviseur en/of sparringpartner en natuurlijk ook als gebruiker.

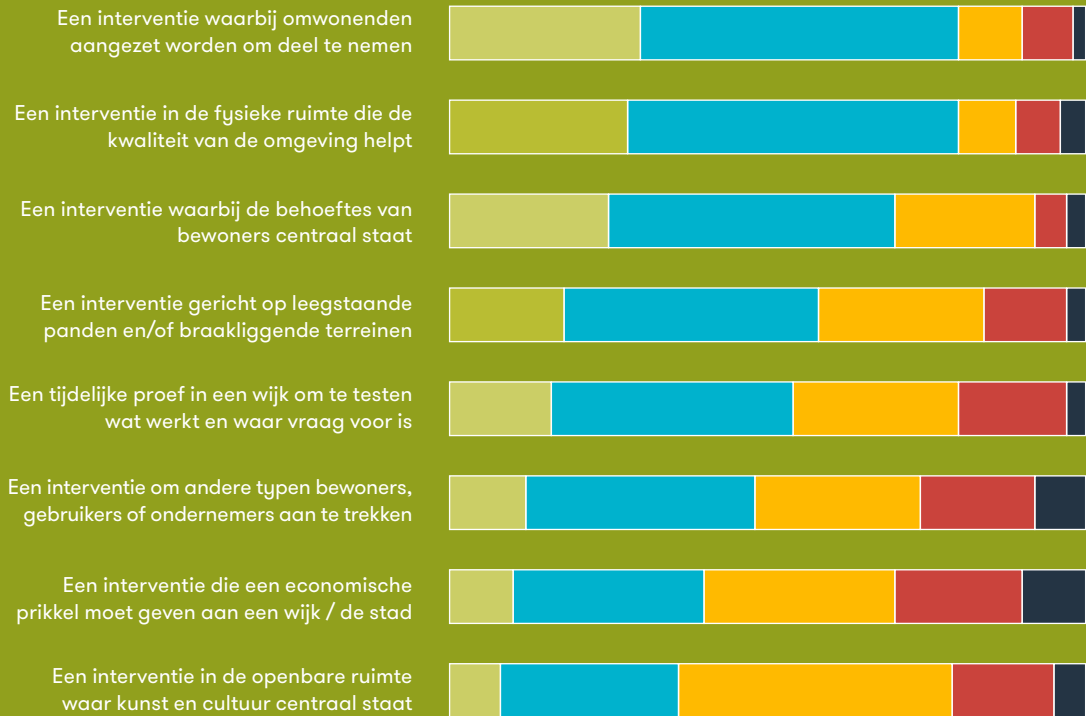
Vaak vormt een aantal initiatiefnemers een kerngroep van kartrekkers waar omheen een flexibele schil van vrijwilligers zit.

“ Ik heb een app [Whatsapp-groep] voor de buurt voor dit soort dingen. Er zijn vijftig tot zestig mensen in die app. Daarvan zijn er tien tot twintig elke keer betrokken. Dat zijn mensen die komen helpen, bijvoorbeeld bij die burendag. ”

Bewoners zijn onmisbaar bij placemaking

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90% 100%

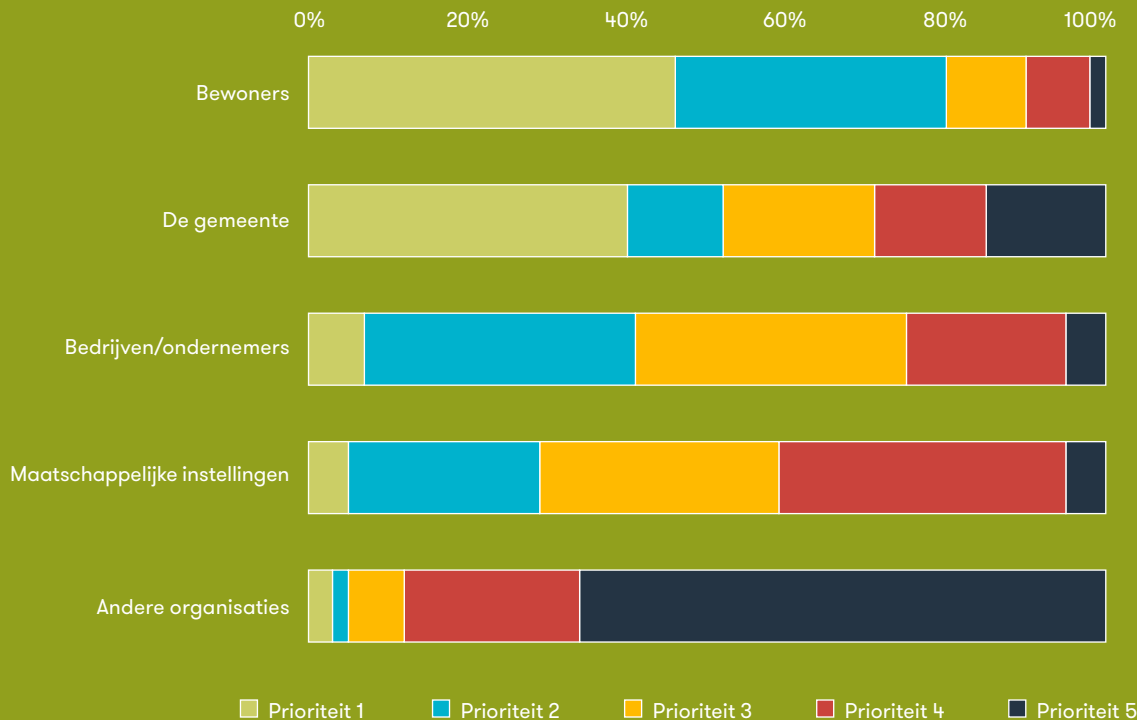
Wat is volgens jou placemaking? (N=300)

In de enquête hebben we de medewerkers van de gemeente verschillende stellingen voorgelegd over wat placemaking is.

Het meest eens zijn zij het met de stelling dat het gaat om een **interventie waarbij omwonenden aangezet worden om deel te nemen**. Ook vinden zij dat placemaking een interventie is waarbij de **behoeftes van bewoners centraal staan**.

Zeer mee eens
 Mee eens
 Neutraal
 Mee oneens
 Zeer mee oneens

Bewoners aan zet!

Welke partij zou volgens jou het voortouw moeten nemen bij placemaking? (N=253)

Volgens medewerkers van de gemeente Den Haag zouden bewoners vooral het voortouw moeten nemen bij placemaking. Daarna zien zij een rol weggelegd voor de gemeente. Veel lagere prioriteit krijgen de bedrijven en ondernemers, maatschappelijke instellingen en andere organisaties.

3.2 Betrokkenheid bewoners afhankelijk van omstandigheden

Een deel van de gesproken initiatieven geeft aan vooral bewoners met een **hoge sociaaleconomische positie** en de wat **oudere bewoners met meer vrije tijd** weten te betrekken. Maar er zijn ook verschillende initiatieven die een **diverse groep** mensen weten te betrekken. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om diversiteit wat betreft leeftijd, maar ook wat betreft **culturele achtergrond** en **opleidingsniveau**.

Welke bewoners betrokken zijn, lijkt voor een deel te maken te hebben met de **locatie** van een initiatief en het **onderwerp** waaraan wordt gewerkt. Zo geeft een aantal initiatieven aan dat de bewoners die bij hun initiatief betrokken zijn tot op zekere hoogte een reflectie vormen van het type bewoners in de wijk. En: een bepaald onderwerp spreekt de ene doelgroep logischerwijs meer aan dan de andere.

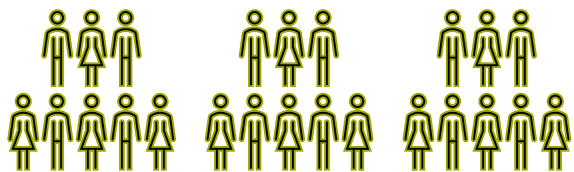
Obstakels voor betrokkenheid van bewoners

Bewoners met een lage sociaaleconomische status zijn minder betrokken omdat zij andere zaken aan hun hoofd hebben, zo zeggen initiatiefnemers.

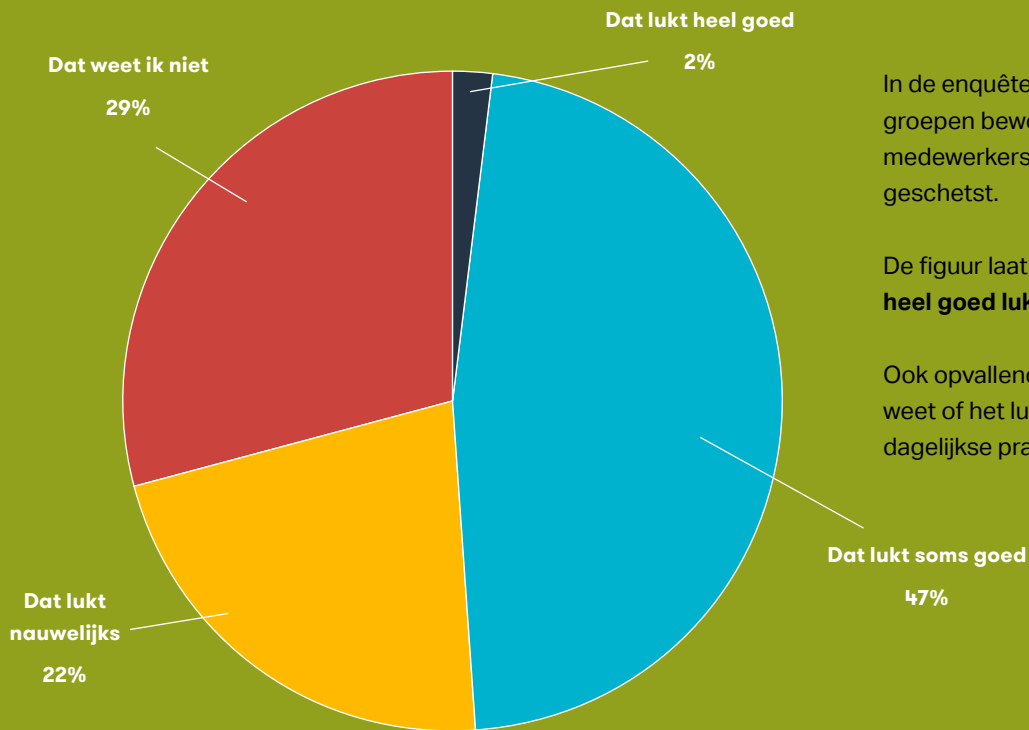
Maar ook de lokale binding is van belang: sommige initiatieven geven aan dat ze vooral moeite hebben om tweeverdieners zonder kinderen en tijdelijke bewoners te betrekken. Omdat zij minder lokale binding hebben, zijn ze minder geneigd om te participeren.

“Je hebt bepaalde doelgroepen daar is geen ruimte voor in hun hoofd.. die zijn bezig met de energierekening.”

“Er waren twee groepen die lastig waren, dat is een groep tijdelijke bewoners [...] met weinig buurtbinding, die bewust goedkope woningen zoeken [...] en er is een groep, dat zijn vaak de mensen die in een dure vrije sector wonen en allebei twee verdieners zijn zonder kinderen, die wonen in de wijk, maar die doen hun boodschappen in het centrum, die hangen altijd in het centrum rond en hebben geen binding [met de wijk].”

Inclusieve placemaking als uitdagend proces voor de gemeente

In de enquête is de vraag gesteld in hoeverre het lukt om diverse groepen bewoners te betrekken bij placemaking. De gemeentelijke medewerkers herkennen het beeld wat op de pagina's hiervoor is geschetst.

De figuur laat zien dat **maar weinig medewerkers vinden dat dit heel goed lukt**. Bijna de helft zegt dat dit **soms** wel goed lukt.

Ook opvallend is dat ruim een kwart van de ondervraagden niet weet of het lukt om diverse groepen bewoners te betrekken in de dagelijkse praktijk.

3.4 Bewoners breed betrekken: actief de wijk in

Voor inclusieve placemaking is het betrekken van alle soorten bewoners van belang. Initiatiefnemers noemen de volgende manieren om bewoners breed te betrekken:

- ▶ **De wijk ingaan en met bewoners in gesprek gaan**
- ▶ **Gebruik van lokale media, sociale media en flyers**
- ▶ **Zichtbare aanwezigheid in de wijk**
- ▶ **Activiteiten organiseren**
- ▶ **Inzetten op wederkerigheid**
- ▶ **Aanhaken bij formele bewonersorganisaties zoals de wijkraad**

“ Eén op één werkt het beste, [...] aanbellen en praten. Dat is ontzettend intensief, het kost veel tijd, dat is iets waar je rekening mee moet houden. ”

“ We hebben ook open gestaan voor hulpvragen, dus ja, mensen die een nieuwe huisarts zoeken of nieuwe basisschool voor de kinderen [...] daar hebben we heel veel vertrouwen mee gewonnen. ”

COMMUNITY BUILDERS AAN HET WOORD

**“ vanuit
compassie kun
je iets voor
elkaar krijgen ”**

Er zijn een aantal community builders geïnterviewd over inclusieve placemaking; zij wijzen vooral op de aansluiting op de leefwereld van bewoners en op de duurzaamheid van de relatie die je opbouwt.

“ Ik zeg altijd, bewoners moeten niet participeren, wij moeten participeren bij de bewoners. Dus wij moeten aansluiten bij dat wat zij nodig hebben, door veel in die wijk te zijn, door met hun ideeën mee te helpen, mee te denken, mee te doen. En dan is het ook veel gemakkelijker om hun bij ons aan te laten sluiten als wij iets nodig hebben. ”

“ Vaak kom je halen. En dat is bij die kwetsbare groepen, is dat echt een beetje... het lijkt alsof ze een speelbal zijn. Ik denk dan van, we willen iets, we gaan naar ze toe... Nee, we moeten er altijd voor ze zijn. En vanuit die compassie, en vanuit die benadering kun je iets voor elkaar krijgen. ”

Het betrekken van diverse groepen is een kwestie van een lange adem.

“ Als je het breder wilt trekken dan alleen de hoogopgeleide witte inwoners, ga dan drie stappen terug en neem de tijd voor zo'n traject. ”

En je moet je werkwijze aanpassen aan het type bewoner/wijk. Wat werkt in Moerwijk, werkt niet altijd in Ypenburg en andersom.

“ Dat [bewonersparticipatie] kan in Haagse Hout misschien gewoon via Skype [...] Als je werkt in een wijk als Transvaal, waar kwetsbaren wonen, dan moet je je aanpak aanpassen. ”

3.5 Tips voor inclusieve placemaking

Advies van community builders en initiatiefnemers

- ✓ Ga naar de doelgroep toe, bijvoorbeeld door bij bewoners langs de deuren te gaan
- ✓ Zorg voor zichtbaarheid van je initiatief, bijvoorbeeld door een pop-up-actie te doen in de wijk of je initiatief op een opvallende plek te vestigen
- ✓ Zet in op wederkerigheid: kom niet alleen halen, maar ook brengen
- ✓ Investeer tijd en creëer vertrouwen bij bewoners
- ✓ Sluit aan bij thema's die leven onder de doelgroep
- ✓ Sluit in je communicatie aan bij de leefwereld van je doelgroep
- ✓ Zorg voor een prikkel om bewoners duurzaam te betrekken, bijv. door bewoners een kleine contributie te laten betalen.

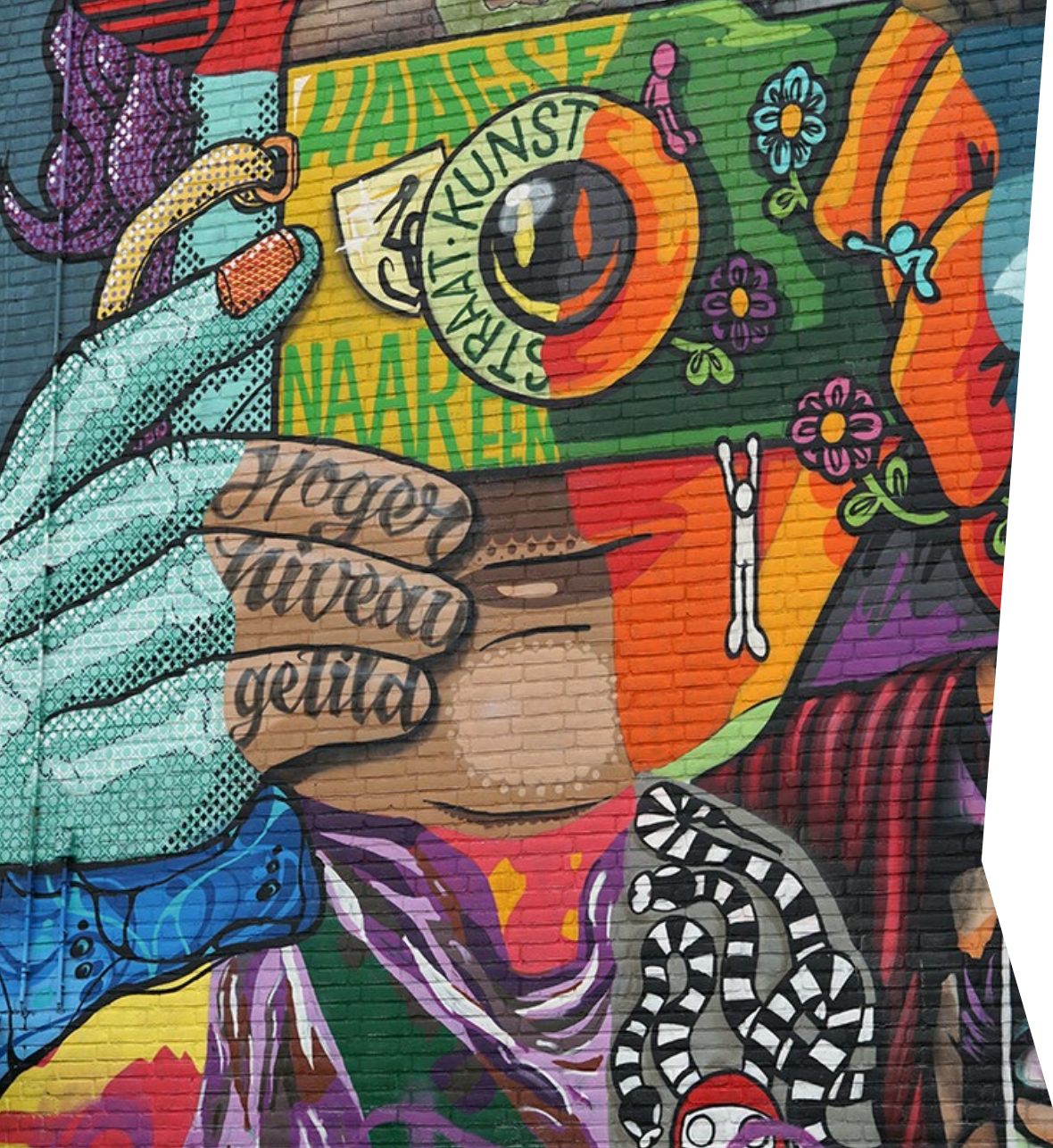
De belangrijkste inzichten op een rij

Hoofdstuk 2: Betrokken partijen bij placemaking

- De gemeente en bewoners worden het meest genoemd als samenwerkende partij; de gemeente als financierder/ initiatiefnemer en de bewoners als initiatiefnemer/uitvoerder/ gebruiker. Werknemers van de gemeente zien de gemeente vooral als verbinder.
- Top-down initiatieven hebben meer betrokken partijen dan bottom-up initiatieven en intensiever contact.
- Qua samenwerkingen komen de meeste knelpunten voor bij de gemeente, voornamelijk door bureaucratie, problemen met subsidies en verkokering.
- Succes van initiatieven floreert met netwerken en je weg kennen in formele organisaties.
- De grootste uitdaging ligt bij (de verantwoordelijkheid voor) het verduurzamen van initiatieven.

Hoofdstuk 3: Bewoners en placemaking

- Bewoners nemen de rol in van initiatiefnemer, vrijwilliger, adviseur en/of sparringpartner en gebruiker.
- Volgens medewerkers van de gemeente zouden bewoners vooral het voortouw moeten nemen bij placemaking. Maar geven ook aan dat het lastig is diverse groepen te betrekken.
- Initiatiefnemers creëren betrokkenheid onder bewoners door de wijk in te gaan, activiteiten te organiseren, in te zetten op wederkerigheid en aan te haken bij bewonersorganisaties.
- Welke bewoners betrokken zijn, lijkt voor een deel te maken te hebben met de locatie van een initiatief en het onderwerp waaraan wordt gewerkt.
- Bewoners met een lage sociaaleconomische status zijn minder betrokken omdat zij andere zaken aan hun hoofd hebben. Om bewoners te betrekken, is vooral een persoonlijke en actieve houding nodig en tijd.

Bijlage 1:

Overzicht initiatieven

Naam initiatief	Type placemaking	Locatie (stadsdeel)	Initiator	Opzet
1. Museumkwartier	Strategisch	Centrum	Gemeente	Top-down
2. Pitztop	Strategisch	Haagse Hout	Sociaal ondernemer	Top-down
3. CLLD	Strategisch	Scheveningen	Gemeente en bewoners	Top-down
4. Groene Matties	Tactisch	Escamp	Sociaal ondernemer Woningbouwcorporatie	Top-down
5. WijWeibank	Tactisch	Segbroek	Bewoners	Bottom-up
6. Carweide	Tactisch	Laak	Gemeente Ontwikkelaars IM BINCK (bewoners)	Top-down
7. Parkeerplaatsen Bomenbuurt	Tactisch	Segbroek	Gemeente	Top-down
8. Buurtcamping	Tactisch	Escamp	Bewoners	Bottom-up

Bijlage 1:

Overzicht initiatieven

Naam initiatief	Type placemaking	Locatie (stadsdeel)	Initiator	Opzet
9. Binnentuinen Ruimzicht	Tactisch	Escamp	Gemeente Woningbouwcorporatie Projectontwikkelaar	Top-down
10. KijkLab	Creatief	Loosduinen / Laak	Sociaal ondernemer	Top-down
11. Archipelpoëzie	Creatief	Haagse Hout	Bewoners	Bottom-up
12. The Hague Streetart	Creatief	Laak	Sociaal ondernemer	Top-down
13. Rivierenbuurt Groen	Standaard	Centrum	Bewoners	Bottom-up
14. Pieter Langendijkstraat	Standaard	Escamp	Woningbouwcorporatie	Top-down
15. Cromvlietpark	Standaard	Laak	Gemeente	Top-down

Bijlage 2:

Korte omschrijvingen initiatieven

KijkLab

KijkLab biedt verschillende groepen, van jong tot oud, verschillend in afkomst en opleiding, de kans om het verhaal van de buurt te vertellen door middel van visuele middelen. Dit kan door gebruik te maken van fotografie, film, maar ook door middel van andere technieken. De bewoners worden uitgenodigd om de straat op te gaan en vast te leggen waar volgens hen kansen en uitdagingen liggen. Uiteindelijk worden deze creatieve technieken vastgelegd in bijvoorbeeld een expositie of fotocafé. Tot nu toe beperkt het initiatief zich voornamelijk tot stadsdelen Laak en Loosduinen.

Rivierenbuurt Groen

Rivierenbuurt Groen is opgestart vanuit een aantal bewoners die graag meer groen wilden zien op de plek waar zij wonen, namelijk in de Rivierenbuurt. Een kleine kerngroep werkt hier samen met buurtbewoners aan het ondernemen van verschillende activiteiten om de buurt te vergroenen. Dit gaat van het aanleggen van een

moestuין op een parkeerplaats tot het opnieuw inrichting geven aan een plein. Hierin wordt, afhankelijk van de context, samengewerkt met verschillende partijen.

Groene Matties

In Den Haag Zuidwest is een binnentuin omgetoverd tot een plek waar buurtbewoners kunnen samenkomen en kunnen tuinieren. Hier is in 2021 de Mengelmoestuין vormgegeven, waar meer dan twintig buurtbewoners elk een eigen stukje grond hebben om gewassen te verbouwen. Het initiatief maakt deel uit van de Regio Deal van de Rijksoverheid. Groene Matties is een pilot voor stadslandbouw in Den Haag Zuidwest en de wens is om dit initiatief een katalysator te laten zijn voor soortgelijke projecten in de buurt.

Pieter Langendijkstraat

Aan de Pieter Langendijkstraat in Moerwijk wordt op dit moment een drietal binnentuinen van Haag Wonen getransformeerd. De ontwikkelingen in de binnentuinen vormen een pilot voor de

woningbouwcorporatie. De bewoners worden betrokken bij dit project en aan hen wordt input gevraagd voor de invulling van de binnentuin. Ze kunnen ideeën aanleveren voor het uiteindelijke ontwerp van de tuin, waar zij na de realisatie kunnen samenkomen en kunnen tuinieren. Tevens wordt aandacht besteed aan een klimaat adaptieve invulling van de tuin.

Pitztop

Het initiatief Pitztop zet zich in om nieuwkomers (op de arbeidsmarkt) op een betere manier te laten mee te doen en te verbinden met gevestigde inwoners, bedrijven en andere partijen. Zij zien hierbij gelijkwaardigheid, comfortabel zijn en laagdrempelig als zeer belangrijke aspecten. Pitztop onderneemt meerdere initiatieven om deze nieuwkomers te ondersteunen. Een voorbeeld daarvan is de vestiging van studenten, statushouders en sociaal ondernemers in het gebouw waar vroeger het ministerie van Sociale Zaken & Werkgelegenheid gevestigd zat (SoZa-gebouw).

Bijlage 2:

Korte omschrijvingen initiatieven

WijWeibank

Dit project is ontstaan vanuit een idee van *WijWeimar*, een groep van bewoners in de Weimarstraat die zich inzet voor de verbetering van de leefbaarheid in de straat. Zij constateerden dat er een groot aantal parkeerplaatsen is in de straat en wilden hier graag iets mee doen. Samen met bewoners en lokale partijen hebben zij op één van de parkeerplaatsen de WijWeibank gecreëerd, een ontmoetingsplek waar buurtbewoners kunnen samenkomen. De wens is dat deze plek in de toekomst soortgelijke initiatieven in de straat gaat stimuleren.

Museumkwartier

In het centrum van de stad vindt men Museumkwartier, een cluster van veertien verschillende culturele instellingen die zich zeer dicht bij elkaar bevinden. Deze culturele instellingen werken met de gemeente Den Haag en een aantal marketing en branding organisaties samen in stichting Museumkwartier. De instellingen willen de gezamenlijkheid

benadrukken en tegelijkertijd zowel nationaal als internationaal de handen in één slaan. Zij werken in een meerjarenplan aan het realiseren van een aantal ambities en doelstellingen voor de komende jaren.

Archipel-poëzie

Stichting Archipel-poëzie heeft als doel om de leefbaarheid in de Archipelbuurt en omliggende wijken te vergroten en bewoners te stimuleren om samen te komen. Dit doen zij door poëzie als hoofdonderwerp te nemen en dit weer te geven op verschillende muren in de betreffende wijken. In een samenwerkingsverband met de gemeente Den Haag en Fonds1818 houdt een kleine groep van creatievelingen zich bezig met het realiseren van poëzie op de muren.

Buurtcamping

Elk jaar wordt in het Zuiderpark voor bewoners van omliggende wijken en buurten de Buurtcamping georganiseerd. Buurtbewoners krijgen dan een paar dagen de kans om te

kamperen in het Zuiderpark. Het doel van dit initiatief is om de wisselende bewonersgroepen, verschillend in afkomst, leeftijd en opleiding te laten samenkomen en elkaar te leren kennen. Tijdens de Buurtcamping is iedereen die komt kamperen gelijk, want alle andere factoren vallen weg wanneer men een tentje opzet. Het wordt opgezet door bewoners en vrijwilligers en ondersteund door bedrijven en ondernemers.

Cromvlietpark

Als onderdeel van de wijk aanpak in Molenwijk is het Cromvlietpark op initiatief van de gemeente Den Haag volledig getransformeerd. Er is een plek gecreëerd waar buurtbewoners elkaar kunnen ontmoeten. Zo is er een moestuin vormgegeven voor het verbouwen van eigen gewassen, maar ook een speeltuin voor de kinderen. In verschillende fasen van ontwerp tot oplevering zijn buurtbewoners betrokken en om hun input gevraagd. Uiteindelijk is er een groen en klimaatbestendig wijkpark gerealiseerd met functies voor alle leeftijdsgroepen.

Bijlage 2:

Korte omschrijvingen initiatieven

Parkeerplaatsen Bomenbuurt

In 2023 staat Operatie Bomenbuurt op de planning, een programma waarbij de gehele riolering in de Bomenbuurt wordt vervangen. Stichting Bewonersorganisatie Bomenbuurt ziet dit als de uitgelezen kans om de buurt *futureproof* te maken voor uitdagingen als ruimtegebrek, hittestress en een vergroot aantal verkeersbewegingen. Een onderdeel van het programma is het opnieuw invulling geven aan parkeerplaatsen in de buurt. Dit kan bijvoorbeeld worden gedaan door te vergroenen, meer ruimte te creëren voor de fiets en kinderen een plek te geven om te spelen.

Ruimzicht

Het initiatief Ruimzicht is onderdeel van de gebiedsontwikkeling van Dreven en Gaarden, een buurt in Den Haag Zuidwest. De woningen in deze buurt zijn eigendom van Staedion en de woningbouwcorporatie heeft het plan om woningen te slopen en vervolgens te gaan verdichten. In Ruimzicht zullen de woningen vooral worden gerenoveerd en worden verbeterd.

Op deze plek zal in de komende jaren aandacht worden besteed aan het creëren van een hart van de buurt. Een plek waar mensen samenkomen en sporten, veel bedrijvigheid is en waar verschillende voorzieningen zijn.

Carweide

Bincks Groen is bezig met een tijdelijk project om het gebied rondom het voormalige Karwei gebouw in de Binckhorst een nieuwe invulling te geven. Dit gebied bestaat nu voornamelijk uit een parkeerplaats. Bewoners in de wijk wilden graag meer groen naar voren zien komen en Bincks Groen voegde hier het belang van een ontmoetingsplek aan toe. Het project Carweide maakt deel uit van een grootschaliger traject om de Binckhorst te vergroenen. Bincks Groen werkt hierin samen met meerdere partners, waaronder de gemeente, provincie en een aantal ontwikkelaars.

CLLD

Met CLLD (Community led local development)

wordt de gemeenschap in stadsdeel Scheveningen een handvat geboden om de ontwikkeling van het gebied in eigen handen te nemen. Door middel van een Europees subsidie programma kunnen lokale initiatieven worden ondersteund. De besluitvorming over de initiatieven die hiervoor in aanmerking komen ligt (voornamelijk) bij de bewoners zelf. Waar meestal de gemeente over dit soort zaken beslist, is er hier sprake van een overdracht van beslissingsrecht en eigenaarschap.

The Hague Streetart

The Hague Streetart is een platform waar professionele streetart en graffiti kunstenaars, van jong tot oud, zichzelf kunnen ontdekken en kunnen ontwikkelen. Het platform heeft in opdracht van *Critical Mass* een muurontwerp gerealiseerd op basis van input van bewoners in de Binckhorst. Buurtbewoners werden in virtual reality sessies betrokken bij het tot stand brengen van het uiteindelijke ontwerp. Door in gesprek te gaan met de bewoners wordt er steeds meer eigenaarschap gecreëerd.

Credits gebruikte foto's

Cover: Groene Matties, bron groenematties.nl/nieuws/oogstfeest/

Inleiding: Project Binnentuinen Den Haag Zuid-West, foto www.haagwonen.nl

Pagina 2: Groene Matties, foto in eigen beheer (HHs)

Pagina 7: Project Binnentuinen Den Haag Zuid-West, foto www.haagwonen.nl

Pagina 13: Groene Matties, bron groenematties.nl/

Pagina 14: Groene Matties, bron groenematties.nl/

Pagina 19: Foto project Pitztop, bron: AD 2019

Pagina 21: Streetart Binkhorst, foto Anna Vastgoed

Pagina 23: Groene Matties, foto in eigen beheer (HHs)

Pagina 26 en 27: Project SoZaWe, foto Anna Vastgoed

Pagina 30: Groene Matties, bron groenematties.nl/nieuws/oogstfeest/

Pagina 30: Groene Matties, bron groenematties.nl/nieuws/oogstfeest/

Pagina 35: WijWeiBank, foto www.fonds1818.nl

Pagina 37: StreetArt in Binkhorst, foto Anna Vastgoed

Pagina 16: Project Binnentuinen Zuid-West, foto in eigen beheer (HHs)

De Haagse Hogeschool

dehaagsehogeschool.nl

info@hhs.nl

Johanna Westerdijkplein 109
Postbus 16374 – 2500 BJ Den Haag

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

